

CAPITOLUL I

DREPTUL PENAL – RAMURĂ A SISTEMULUI DE DREPT

Infracțiunea reprezintă fapta gravă de pericol social prin care se lezează cele mai importante valori ale societății. Pentru a preîntâmpina aceste fenomene antisociale există mai multe mijloace de luptă împotriva lor, care pot fi grupate în **preventive** și **repressive**.

Mijloacele preventive alcătuiesc un ansamblu de mijloace de care societatea dispune, prin care se preîntâmpină comiterea de infracțiuni, acționându-se asupra cauzelor și condițiilor care favorizează comiterea respectivelor fapte antisociale.

Mijloacele repressive, cum ar fi de exemplu legea penală, amenință cu aplicarea unei pedepse pe cei tentați să încalce legea, în cazul nostru să comită infracțiuni. Aceste mijloace, spre deosebire de cele preventive nu au în vedere cauzele care au dus la comiterea unei infracțiuni, ci în primul rând persoana infractorului. Elementul represiv al acestor mijloace îl constituie pedeapsa. Spunem că aceste mijloace sunt repressive, deoarece limitează unele drepturi ale persoanei și, în primul rând, libertatea acesteia. Pedeapsa nu are un scop pur sancționator, ci și unul preventiv, prin acesta din urmă dorindu-se realizarea prevenției generale (atenționarea asupra consecințelor ce decurg din încălcarea legii) și a prevenției speciale (cel care a încălcat legea și este pedepsit prin privare de libertate, nu mai poate să o încalce).

Activitatea represivă a statului se desfășoară într-un cadru organizat, cu participarea organelor judiciare – organe de cercetare, Ministerul Public, instanțele de judecată – existând o relație între stat și infractor, relație de subordonare a infractorului față de stat, în virtutea căreia statul are dreptul prin intermediul justiției să-l tragă la răspundere pe infractor, să-l judece și să-i aplice o pedeapsă corespunzătoare cu gravitatea infracțiunii pe care a comis-o, iar infractorul are obligația de a se supune acestor măsuri. În această situație suntem în prezența unei relații represive care se desfășoară într-un cadru legal, întreg eșafodajul acestei relații având la bază norme juridice. Totalitatea acestor norme juridice alcătuiește una dintre cele mai importante ramuri ale dreptului și anume dreptul penal.

Dreptul penal este o ramură a sistemului de drept care cuprinde ansamblul normelor juridice edictate de statul român, care au ca scop apărarea statului român, persoana și drepturile ei, precum și întreaga ordine de drept.¹

Sarcina principală a dreptului penal român este de a apăra împotriva infracțiunilor principalele valori ale societății (cele enumerate în definiția dreptului) aceasta realizându-se prin mai multe modalități: incriminarea, proclamarea ca infracțiuni doar a faptelor prevăzute de legea penală, stabilirea pedepselor corespunzătoare infracțiunilor săvârșite în funcție de pericolozitatea lor, precum și a altor sancțiuni cu caracter penal; prevederea condițiilor răspunderii penale.

Toate aceste sarcini se desprind din art. 1 și 2 Cod penal și conduc la delimitarea sferei faptelor penale. În cadrul primelor două modalități se realizează avertizarea celor care au tendința de a încălca legea, în vreme ce în cazul celei de-a treia modalități se realizează chiar aplicarea de pedepse, pentru cei care comit fapte antisociale.

SECȚIUNEA 1

LOCUL DREPTULUI PENAL ÎN SISTEMUL DREPTULUI ȘI RAPORTURILE SALE CU ALTE ȘTIINȚE

Stabilirea locului dreptului penal în sistemul dreptului presupune stabilirea obiectului reglementării juridice și a scopului dreptului penal.

a) Obiectul dreptului penal: prin obiectul său dreptul penal se diferențiază de alte ramuri de drept, prin aceasta înțelegând *relațiile sociale care iau naștere ca urmare a săvârșirii unor infracțiuni, relații cu caracter represiv, coercitiv, ce se stabilesc între stat și persoana care a săvârșit o infracțiune*. Acestea sunt relații de subordonare, statul, prin organele judiciare și într-un cadru organizat, având dreptul și obligația de a trage la răspundere penală pe infractori, iar aceștia din urmă au obligația de a suporta consecințele faptelor lor prin încălcarea normelor de drept penal.²

Există opinii în literatură³, potrivit cărora obiectul dreptului penal nu trebuie privit în mod restrictiv, numai cu referire la relațiile sociale cu caracter represiv, ci acest obiect trebuie extins și cu privire la relațiile sociale care iau naștere din momentul adoptării normei penale, denumite relații de apărare socială. Aceste relații vizează conduita indivizilor înainte de săvârșirea infracțiunii și independent

¹ A se vedea G. Antoniu, E. Dobrescu, T. Dianu, Ghe. Store, T. Avrigeanu, *Reforma legislației penale*, Edit. Academiei Române, Buc., 2003, p. 78 și urm.

² M. Zolyneak, *Drept penal, Partea generală*, Universitatea „A.I. Cuza”, Iași, vol. I, 1973, p. 6.

³ V. Dongoroz, *Drept penal*, 1939 p. 28, C. Mitache, *Drept penal roman, Partea generală*, Edit. „Șansa” SRL, 1997, p. 9; C. Bulai, *Manual de drept penal roman*, Edit. All, 1997, p. 2; C. Butiuc, *Instituții de drept penal*, Edit. Lumina Lex, București, 2002, p. 14.

de aceasta. În virtutea acestor relații, statul pretinde o anumită conduită indivizilor, și anume de respectare, de conformare în ce privește normele de drept penal, iar aceștia au obligația de a nu încălca normele de drept penal, respectiv de a nu săvârși infracțiuni.

Dacă în prima situație, raportul juridic este de conflict, prin încălcarea normei penale, în cea de-a doua situație, raportul juridic este de conformare, neîncălcându-se nicio normă penală, legea penală amenințând doar cu aplicarea ei în cazul în care va fi încălcată.

În ce privește scopul dreptului penal, articolul 1 din Codul penal anterior definea scopul legii penale, însă în Noul Cod nu își mai găsește corespondent din mai multe considerente. În primul rând, pentru că enumerarea în aceste texte a valorilor sociale pe care le apără legea penală avea un caracter pur exemplificativ, valorile sociale neenumerate fiind cuprinse într-o expresie globală „întreaga ordine de drept”, ceea ce înseamnă că pentru stabilirea sferei acestora ar fi trebuit să se facă apel la toate normele de incriminare care au sediul în Codul penal, Partea specială, în legi penale speciale sau legi nepenale cu dispoziții penale.⁴

Putem exemplifica în acest sens: România, persoana, drepturile și libertățile acesteia, proprietatea, precum și întreaga ordine de drept. Prin aceste norme juridice sunt indicate valorile sociale apărute de legea penală, scopul dreptului penal constând pe de o parte în prevenirea săvârșirii de infracțiuni, în prevenirea fenomenului infracțional, iar pe de altă parte în reprimarea celor ce le săvârșesc, respectiv în combaterea fenomenului infracțional. Acest lucru este posibil prin următoarele:

- incriminarea faptelor ca infracțiuni (cadrul legal);
- stabilirea sancțiunilor ce se impun a fi luate în cazul săvârșirii infracțiunilor;
- stabilirea condițiilor răspunderii penale.

SECȚIUNEA 2

CARACTERELE DREPTULUI PENAL

Prin caracterele dreptului penal înțelegem trăsăturile acestei ramuri de drept care deosebesc dreptul penal de alte ramuri din cadrul sistemului dreptului, trăsături care se desprind din natura relațiilor de apărare socială care îi revin spre reglementare.⁵

⁴ I. Pascu s.a, *Noul Cod penal comentat, partea generală*, vol. I, Edit. Universal Juridic, Buc., 2012.

⁵ În același sens A. Ungureanu, *Drept penal român, Partea generală*, Edit. Lumina Lex, Buc., 1995.p. 8 și urm.

A) Caracterul de drept public

Prin specificul relațiilor sociale ocrotite și prin reglementările sale, dreptul penal se înscrie în dreptul public, deoarece apărarea valorilor sociale are loc în interesul societății, statul fiind reprezentatul acesteia. În cadrul raportului juridic de drept penal statul reprezintă subiectul principal, care prin organele specializate pretinde o anume conduită de la destinatarii legii penale, în caz de încălcare a normelor de drept penal statul exercitând activitatea de tragere la răspundere penală a celor ce au încălcat legea penală.

B) Caracterul de drept represiv

Funcție de acest caracter dreptul penal instituie anumite sancțiuni cu caracter represiv, coercitiv.⁶ Astfel, pedeapsa se aplică infractorului, celui vinovat de comiterea infracțiunii, iar amenda se cuvine statului, și nu victimei infracțiunii, spre deosebire de sancțiunea civilă (daune interese, restituiri de bunuri, repunere în situația anterioară) care se cuvine victimei. Tot în categoria sancțiunilor de drept penal se înscriu, de asemenea, măsurile de siguranță și măsurile educative care pot fi luate pe parcursul procesului penal ori după terminarea lui.

C) Caracterul de drept unitar

Deși normele de drept penal sunt prevăzute atât în Codul penal, cât și în alte acte normative, caracterul de drept unitar se desprinde din modul cum sunt acestea reglementate.

Acest caracter nu este infirmat de faptul că normele penale sunt grupate în partea generală ori în partea specială a Codului penal, în legi penale speciale sau legi speciale cu dispoziții penale. De asemenea acest caracter nu este afectat nici de faptul că dreptul penal se împarte în mai multe ramuri, respectiv *dreptul penal substanțial sau material* și *dreptul procesual penal sau formal*, prima categorie incluzând reglementări referitoare la instituțiile de bază ale dreptului penal (infracțiune, pedeapsă, răspundere penală) și norme juridice prin care anumite fapte sunt incriminate ca infracțiuni, iar a doua categorie desemnează totalitatea normelor juridice referitoare la modul de desfășurare a procesului penal.

SECȚIUNEA 3

LEGĂTURA DREPTULUI PENAL CU ALTE RAMURI DE DREPT

- a. ***Dreptul constituțional*** – legătura derivă din obiectul de reglementare, respectiv relațiile din cadrul statului. Apoi, principiile dreptului constituțional, cuprinse în special în Constituție, sunt aplicabile și dreptului penal, stând la baza sistemului acestuia. De asemenea, Constituția garantează: independența judecătorilor, interzice pedeapsa cu moartea, tortura ori tratamentul degradant ori inuman, etc. (art. 22). Unele prevederi constitu-

⁶ G. Stefani, G. Levasseur, B. Boulloc, *Droit penal general*, Edit. Dallooz, 2003, p. 25.

ționale determină conținutul unor norme penale speciale. Astfel, art. 51 din Constituție prevede: „*fidelitatea față de țară este sacră*“, prevedere ce determină conținutul normelor din capitolul ce incriminează infracțiunile contra securității naționale (art. 394 și urm. Cod penal). Apoi, art. 23 alin.1 și 2 din constituție reglementează în ce condiții o persoană poate fi privată de libertate. Art. 27 din Constituție, privind inviolabilitatea domiciliului determină conținutul art. 224 Cod penal, privind infracțiunea de violare a domiciliului. La rândul său, dreptul penal apără forma de stat prevăzută în Constituție, ordinea de drept împotriva faptelor de pericol social ridicat.

- b. ***Dreptul procesual penal*** – reglementează cadrul în care are loc activitatea de descoperire a infracțiunilor, tragerea la răspundere a persoanelor care au săvârșit o infracțiune. Prin acest cadru se realizează finalitatea urmărită prin normele de drept penal. Reprezintă cadrul prin care se dă eficacitate normelor de drept penal, dreptul procesual penal stabilind modul de urmărire și judecată a infractorilor, pornind de la formularea acuzării, trimiterea în judecată, formularea apărării, pronunțarea unei hotărâri judecătorești, exercitarea căilor de atac, punerea în executare a hotărârilor judecătorești definitive etc.
- c. ***Dreptul administrativ*** – legătura derivă din reglementarea comună prin unele norme a sferei executivului. Astfel, în Codul penal, există articole care incriminează fapte săvârșite de către funcționarii care își încalcă atribuțiile, ieșind din sfera răspunderii administrative.⁷
- d. ***Dreptul civil*** – legătura rezidă în caracterul dublu, atât penal cât și civil al unor fapte. Exemplu, infracțiunile contra proprietății. Ori de câte ori prin infracțiune se produce o pagubă, se poate exercita acțiunea civilă alături de cea penală în cadrul aceluiași proces penal. Deși există dispoziții speciale prevăzute de Codul de procedură penală (art. 19-28), acestea se întregesc cu cele prevăzute în Codul civil⁸.
- e. ***Dreptul familiei*** – legătura provine din faptul că unele norme de drept penal contribuie la apărarea familiei. Sunt incriminate infracțiuni contra familiei cum ar fi: bigamia, abandonul de familie, relele tratamente aplicate minorului etc.
- f. ***Dreptul muncii*** – legătura provine din faptul că unele norme de drept penal reglementează unele conflicte de muncă. Exemplu, infracțiunile în legătură cu serviciul.
- g. ***Dreptul internațional public*** – sunt considerate infracțiuni anumite fapte îndreptate contra păcii și omenirii.

⁷ Tudorascu Miruna, *Etică și deontologie în administrația publică*, Editura Risoprint, Cluj Napoca, 2016

⁸ Tudorascu Miruna, *Curs Universitar Varietăți ale contractului de vânzare-cumpărare*, Ed. Risoprint, Cluj Napoca, 2011, Tudorascu Miruna s.a., *Curs Universitar – Topografie și cadastru* Ed. Risoprint, Cluj Napoca, 2014, Tudorascu Miruna s.a. *Curs Universitar - Dreptul asupra moștenirii*. Explicații teoretice și practice.

SECȚIUNEA 4

SISTEMUL DREPTULUI PENAL ROMÂN

Dreptul penal român cuprinde numeroase norme, variate prin conținut, dar care formează un tot unitar, respectiv sistemul dreptului penal român. Normele dreptului penal pot fi generale, cuprinse în partea generală a Codului penal și norme speciale, cuprinse în partea specială, în legi penale speciale și în legi speciale cu dispoziții penale. Normele dreptului penal sunt organizate în titluri, capitole, secțiuni. Partea generală a Codului penal cuprinde dispoziții referitoare la principiile de bază ale dreptului penal, principiile de aplicare a legii penale, despre infracțiune, pluralitatea de infracțiuni, pluralitatea de infractori, tentativa, cauzele justificative și de neimputabilitate, despre pedepse, măsuri educative, măsuri de siguranță, condițiile răspunderii penale, cauzele care înlătură răspunderea penală sau consecințele condamnării etc., iar partea specială cuprinde norme de incriminare pentru fiecare infracțiune în parte, prin arătarea conținutului concret al fiecărei fapte care potrivit Codului penal constituie infracțiune și pedeapsa corespunzătoare fiecărei infracțiuni, arătându-se limita minimă și maximă a acesteia.

Există și câteva subramuri ale dreptului penal cum ar fi: dreptul penal internațional, dreptul penal al afacerilor, dreptul penal al minorilor, dreptul penal al mediului înconjurător, știința penitenciară etc., însă unitatea dreptului penal⁹ nu este încălcată sau atenuată.

SECȚIUNEA 5

ȘTIINȚA DREPTULUI PENAL

Este acea ramură a științelor juridice al cărei obiect îl formează studiul dreptului penal ca ramură a sistemului de drept, studiul aplicării practice a legilor penale și a altor probleme legate de infracțiuni și pedepse și care își pot găsi exprimare directă în Codul penal și legi speciale cu dispoziții penale.

Sarcinile științei dreptului penal:

Principală sarcină a științei dreptului penal o reprezintă, analiza normelor dreptului penal în vigoare, pentru cunoașterea temeinică a legislației în vigoare, cât și a priceperii de a aplica la cazurile concrete alături de explicarea și apariția, dezvoltarea și dispariția normelor de drept penal, în strânsă legătură cu structura ei, cu politica, cu valorile morale ale societății în fiecare moment al dezvoltării ei.

⁹ G. Stefani s.a., *op. cit.*, p. 35.

În concluzie, științei dreptului penal îi revine sarcina de a arăta dacă formulările legilor penale corespund scopului urmărit și dacă se semnalează deficiențe, acestea trebuie semnalate mai departe organelor legislative pentru îmbunătățirea legislației. Ansamblul ideilor, opiniilor și concepțiilor despre dreptul penal alcătuiesc știința dreptului penal.

Legăturile științei dreptului penal cu alte științe:

- ***Criminologia*** – se ocupă cu stabilirea cauzelor care duc la comiterea de infracțiuni, în același timp având în vedere și mijloacele de prevenire. Între știința dreptului penal și criminologie există o strânsă legătură întrucât ultima stă la baza științei dreptului penal în așa măsură încât pe baza datelor pe care le oferă criminologia să se poată elabora cele mai adecvate norme pentru prevenirea și sancționarea unor fapte de pericol social.
- ***Criminalistica*** – se ocupă cu metodele pentru strângerea probelor pentru stabilirea vinovăției.
- ***Medicina* și *psihiatria legală*** – se ocupă cu probleme biologice și medicale ivite în practica judiciară (infracțiuni contra sănătății, integrității corporale și a vieții) cât și cu probleme psihopatologice (responsabilitate, iresponsabilitate).

